

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 4 Issue 1, March 2020

ORCID ID: 0000-0001-9170-4852

Makale Gönderim Tarihi: 30.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 11.03.2020

<https://doi.org/10.30692/sisad.682485>

HIRVATİSTAN'DA DİN ve DEVLET

Religion and State in Croatia

Fatih Fuat TUNCER

Dr. Öğretim Üyesi

İstanbul Geliřim Üniversitesi

fftuncer@gelisim.edu.tr

Özet: Din, tüm Balkanlarda olduğu gibi Hırvatistan'da da ulusal kimliğin en önemli unsurlarından biridir. Ancak bir ulus devletin politika belirlerken 'din'in ne ölçüde belirleyici olduğu tartışılan bir konudur. Yugoslavya'nın dağılması sırasında ortaya çıkan etnik çatışma, büyük ölçüde din-ulus kimlikleriyle belirlendi. Hırvatistan Devleti, tüm dini topluluklara aynı mesafeyi korumayı başardı. Bu başarının en büyük örneği, Hırvatistan'daki 40 dini cemaatin varlığı ve devletin sosyal ve eğitim politikaları temelinde bu topluluklarla işbirliği yapma konusundaki doğuştan gelen kapasitesidir. Bu makale de Hırvatistan Cumhuriyeti'nde din ve devlet ilişkisini incelemektedir. Makalede ulaşılan sonuca göre; Hırvatistan'da dini özgürlükler anayasal güvence altına alınmış ve uygulamaların da anayasal güvence ile uyumlu olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hırvatistan, Balkanlar, Milliyetçilik, Din, Uluslararası İlişkiler

Abstract: Religion, as it is in the all Balkans, is one of the most prominent element that determines the national Identity in Croatia. However it is disputed how much significance the 'religion' holds when a nation state determines its politics. The ethnical conflict during the dissolution of Yugoslavia was largely determined by religion-nation identities. The Croatian State has succeeded in maintaining the same distance towards all religious communities. The greatest example of this success it the existence of 40 religious communities in Croatia and the state's innate capacity to cooperate with those communities on the grounds of social and educational policies. This article investigates the religion and state relation in Croatian Republic. According to the result reached in the article; Religious freedoms are protected under constitutional guarantee in Croatia and it is seen that the practices are compatible with the constitutional guarantee.

Keywords: Croatia, Balkans, Nationalism, Religion, International Relations

Giriş

Çalışmaya başlamadan önce, Balkanlar'daki din-ulus özdeşleşmesine değinmek faydalı olacaktır. Zira Balkan coğrafyasında yakın geçmişte yaşanan problemlere ve din faktörüne değinmeden, çalışmanın Hırvatistan ayağı eksik kalacaktır.

Din-ulus özdeşliği Balkan coğrafyasının en temel tartışma konularından biri olmaya devam etmektedir. Osmanlı sonrası bölgede hangi grubun, kimden etnik ve dini olarak nasıl ayırıt edileceği hala tartışma konusudur. Baskın Oran bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Avrupa'ya döndüğümüzde, örnekler daha da çeşitlidir. Boşnaklar, etnik köken bakımından, kendilerini alçakçasına kıran Sırp ve Hırvatlar kadar Slav. Makedonya'da Torbeşler Makedonlar kadar, Bulgaristan'da Pomaklar Bulgarlar kadar Slav. AT üyesi Yunanistan'da resmî ideoloji, bir yandan Batı Trakya Türk azınlığının içindeki Pomakların "Büyük İskender'in zorla Müslümanlaştırılmış torunları" olduğunu ilan ederken, bir yandan da Lozan ve başka antlaşmalara rağmen onları Türkiye'ye kaçırmaya çalışıyor. Çünkü Boşnaklar, Torbeşler ve Pomaklar Müslüman.”(Oran, 1993)

Baskın Oran'ın verdiği bu örnek az da olsa Balkanlardaki durumu anlamamız açısından yardımcı olmaktadır. Bosna Savaşı'nda Slav kökenli olan Hırvat, Boşnak ve Sırp'ların, savaşta İslam, Katolik ve Ortodoks inançları adına ayrışmaları ve ulus kimliklerini din ile özdeşleştirmeleri Balkanlar'da din konusunun önemini gözler önüne sermektedir (Liotta ve Simons, 1998:33).

Çalışma daha önce de değinildiği gibi Hırvatistan'da din ve devlet ilişkisini inceleyecektir. Çalışmanın, uluslararası ilişkiler alanında özellikle Soğuk Savaş sonrası sıklıkla tartışılan kültür, medeniyet ve din merkezli araştırmalara katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Çalışmada öncelikle Hırvatistan'ın tarihsel süreçte geçirdiği dönüşüm ele alınacaktır. Ardından da Hırvatistan'daki dini yapıya ve din-devlet ilişkisine değinilecektir.

Tarihçe: Hırvatistan'ın Geçirdiği Önemli Tarihsel Evreler

Hırvatistan konum olarak Balkanların batısında Adriyatik denizi kenarındadır. 2013 yılında AB üyesi olan ülke 4,25 milyonluk nüfusa ve 58.538 km karelik yüz ölçümüne sahiptir. Hırvatistan 1991 yılında bağımsızlığını ilan edene kadar Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin bir parçası idi.

Hırvatların etnik kökeni ve nereden geldikleri konusunda tartışmalar günümüzde hala devam etmektedir. Bölgede yaşayan diğer topluluklar hakkında da benzer tartışmaların yaşandığı düşünülürse bu durum Balkanların karmaşık yapısı için normal karşılanacaktır. Ancak genel kanı 6. yüzyılda da Hırvatların güneye ve 7. yüzyılda da Balkanlara göç etmiş olan Slav halklarından biri olduğu yönündedir (Goldstein, 1999:13-15).

Tarih boyunca birçok topluluğun egemenliği altına giren ve birçok toplulukla bağımsızlık mücadelesi veren Hırvatlar tarihteki ilk yazılı antlaşmaları 'Pacta Conventa' ile 1102 yılında Macaristan yönetimine girmişlerdir (Bellamy, 2003:37). Sonraki süreçte Osmanlı İmparatorluğu'nun 1527 yılında Macaristan'ı ele geçirmesi ile bugünkü Hırvatistan topraklarının büyük bir kısmı Osmanlı idaresine geçmiştir. 1699 Karlofça anlaşması ile bu durum değişmiş ve Hırvatistan, Habsburg Hanedanı tarafından yönetilmiştir (Sicker, 2001:232). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi sonrasında 1918 yılında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven ittifakı 1921 yılında Yugoslavya Krallığı'na dönüşmüş ve Hırvatistan bu krallığın bir parçası olmuştur. Sırp'ların krallık içinde fazlaca etkin olmasından rahatsız olan Hırvatlar birçok ayaklanma girişiminde bulunmuş olsa da sadece özerk haklara sahip olabilmişlerdir (Yürür, 2001).

II. Dünya Savaşı ile Yugoslavya Krallığı savaştan devletlerin cephesi haline gelmiş ve parçalanmıştır. Bu süreçte faşist Hırvat lider Ante Pavelic Bosna-Hersek'in de dâhil olduğu “Bağımsız Hırvatistan Devleti”ni (Nezavisna Drzava Hrvatska) işgalci güçlerin de desteği ile

kurmuştur. Daha sonra adı sık sık gündeme gelen Ustaşa hareketi, böylece tarih sahnesine çıkmıştır (Yürür, 2001). Aynı dönemde işgale karşı direnen Yugoslavya Anti Faşist Konseyi (AVNOJ) hareketi ise 1943 Kasım'ında Yugoslavya Devleti'ni kurduğunu ilan etmiştir. AVNOJ'un Hırvatistan'daki kolu Hırvatistan Ulusal Anti-Faşist konseyi (ZAVNOH) ise 9 Mayıs 1944 yılında Hırvatistan Federal Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Yani savaş sürecinde biri Ustaşa'nın biri de ZAVNOH'a ait olmak üzere iki Hırvatistan devleti kurulmuştur (Yürür, 2001).

II. Dünya Savaşı sonunda, Yugoslavya toprakları içindeki mücadeleden galip çıkan Hırvat kökenli Josip Broz Tito önderliğinde II. Yugoslavya Devleti kurulmuştur. Böylece daha önce ZAVNOH tarafından kurulan Hırvatistan Federal Devleti 26 Ocak 1946'da Hırvatistan Halk Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür. Böylece Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Slovenya, Sırbistan ve Karadağ ile birlikte Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'ni oluşturan 6 cumhuriyetten birisi olmuştur (Yürür, 2001).

Tito'nun ölümüne kadar zor da olsa Hırvatistan, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olmayı kabul etmek zorunda kalmıştır. Özellikle Hırvat milliyetçiliğinin Ustaşa ile bir tutularak birçok kişinin tasfiye edilmesi Hırvatların tepkisini çekmiş ve Hırvatlar 1967 yılında 'Matica Hrvatska' adlı bir deklarasyon yayımlayarak, Hırvat kültürünün Sırplaştırılmaya çalışıldığına dikkat çekmek istemişlerdir. 'Hırvat Baharı' olarak da adlandırılan hareket 1971 yılında bastırılmıştır. Ancak 1974 yılında yayınlanan yeni anayasa ile Cumhuriyetlere daha fazla hak verilmiş ve böylece bu tarz hoşnutsuzlukların önüne geçilmeye çalışılmıştır (Irvine, 2015).

Tito sonrası dönemde Yugoslavya'dan ayrılma hesapları yapan Hırvatistan, 1989'da Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Bağımsızlık yanlısı politika izlemeye başlamıştır. İlk olarak Hırvatistan Parlamentosu 25 Temmuz 1990'da 'sosyalist' kelimesini kaldırmış devletin adını 'Hırvatistan Cumhuriyeti' olarak değiştirmiştir (Yürür, 2001). Sonraki süreçte Zagreb yönetimi, 25 Haziran 1991'de Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmiş ve Federal Ordu(JNA) ile Hırvatistan arasında çatışmalar başlamıştır. Yugoslavya içerisinde nüfusun dağılık olması sebebi ile nerenin Sırp, nerenin Boşnak nerenin Hırvat bölgesi olduğu hala tartışma konusudur. Bu belirsizlik ve tartışma, çatışmaların Bosna-Hersek'e de sıçramasına sebebiyet vermiştir. Sonraki süreçte Boşnaklar Hırvatlarla ittifak kurmuş ve Sırp'lara karşı birlikte hareket etmişlerdir. Bu birlik zaman zaman bozulmuş hatta karşılıklı katliamlara dönüşmüş olsa da 1995'de imzalanan Dayton Antlaşması ile çatışmalar sona ermiş ve tartışmaları bir ateşkesle Bosna-Hersek problemi dondurulmuştur(Yürür, 2001).

Katolik kimliği ile dikkat çeken ve parçalanmış Yugoslavya'dan ayrılan Hırvatistan'ın bağımsızlık sonrası asıl hedefi, ülke sınırlarını korumak ve yeni sınırlarını uluslararası topluma kabul ettirmek olmuştur. Yeni inşa edilen bir ulus devlet olmasının sebebi ile Hırvatistan, 2000 yılına kadar milliyetçi partinin lideri ve aynı zamanda Cumhurbaşkanı Tudjman önderliğinde milliyetçi politikalar izlemiştir. Ancak 2000 sonrası dönemde demokratikleşme ve batılılaşma sürecine hız veren bir Hırvatistan söz konusudur. Bu süreçte Hırvatistan 2009'da NATO, 2013'te de AB üyesi olmuştur.

Hırvatistan'ın Dini Yapısı

Hırvatistan'da yapılan son nüfus sayımı 2011 yılında gerçekleştirilmiş ve bu nüfus sayımında halkın mensup olduğu dini inanç da sorulmuştur. 2011 yılında yapılan sayıma göre ülkede yaşayan halkın %90,42'si kendisini 'Hırvat' %4,36'sı ise 'Sırp' ve olarak tanımlamaktadır. Geriye kalan %5'lik kısım ise diğer azınlık gruplarından oluşmaktadır (dzs.hr, 2015).

Aynı nüfus sayımında dini oranlara bakılacak olursa toplumun %86,28'i Katolik olduğu ifade edilirken, %4,44'ü Ortodoks Hristiyan olduğunu belirtmektedir. Yine nüfus sayımına göre ülkede %1,47 oranında Müslüman, %0,34 oranında Protestan ve %4,5 oranında da Ateist ve Agnostik olduğu anlaşılmaktadır (dzs.hr, 2015).

Hrvatistan'da Din Devlet İlişkileri: Yasal Durum ve Laiklik Anlayışı

Yugoslavya'dan kopuş sürecinde ilk Hırvatistan anayasası 1990 yılının Aralık ayında yayınlanmıştır. 2000 yılına kadar yarı başkanlık sistemi ile yönetilen ülkede 2000 yılının Kasım ayında anayasa değişikliği yapılarak parlamenter sisteme geçilmiştir (Atacan, 2015). Mevcut anayasada bugüne kadar 1998, 2000, 2001 ve 2010 yıllarında (Avrupa Birliği ile uyum sebebi ile) 4 kez ekleme ve değişiklik yapılmıştır (wipo.int, 2015).

Hırvatistan Cumhuriyeti Anayasası'na göre üniter, demokratik sosyal bir devlettir. Anayasasında herhangi bir dine veya mezhebe özel bir atıf yapılmamakla birlikte her dine karşı eşit mesafede durulduğu ve özgürlüklerin korunduğu belirtilmektedir (wipo.int, 2015).

Din ile ilgili yapılan maddelere değinilecek olursa, ilk atıf 'Eşitlik' başlığı ile 14. madde'nin 1.bendinde yapılmaktadır:

"Hırvatistan Cumhuriyeti'nde herkes; din, ırk, dil, renk, cinsiyet, siyasal ya da başka inanç, ulusal ya da toplumsal aidiyet, mülkiyet, doğum, eğitim, sosyal statü ve diğer özgürlükler bakımından aynı hak ve özgürlüklerden yararlanır. (wipo.int, 2015)

Anayasanın 17.maddesi ise "Olağanüstü Hal Durumunda Özel Sınırlamalar" başlığını taşımakta ve bu maddenin 1. ve 3. bendinde dine atıf yapılmaktadır:

(2) *" Tehlikenin niteliğine göre uygulanacak olan kısıtlamalar; ırk, renk, cinsiyet, dil, din ve ulusal ya da toplumsal köken bakımından kişilerin eşitsizliğine neden olacak şekilde genişletilemez. "*

(3) *"Anayasa devletin varlığına acil tehdit durumlarında bile düşünce, din ve vicdan özgürlüğü konusunda aşağılamayı, işkenceyi ve kötü muameleyi yasaklar. (wipo.int, 2015)*

Anayasanın "Hoşgörüsüzlük" başlıklı 39. maddesi de şu şekildedir:

"Etnik, ulusal veya dinsel nefret, hoşgörüsüzlük, şiddet eylemi, söylemi ve çağrısı yasalar ile cezalandırılır. " (wipo.int, 2015)

Anayasanın "Din" başlığını taşıyan 40. maddesi ise doğrudan din ile ilgilidir:

"Din ve vicdan özgürlüğü ve diğer özgürlükler anayasa tarafından güvence altına alınmaktadır. " (wipo.int, 2015)

Anayasanın 2 bölümden oluşan 41.maddesi ise "Dini topluluklar, Dini Tarafsızlık" başlığını taşımaktadır:

(1) *"Tüm dini cemaatler kanun önünde eşit olacak ve devlet bu konulara müdahil olmayacaktır"*

(2) *"Dini cemaatler kamuya ve hukuka uygun olması koşulu ile eğitim vermek için okul açmakta ve yardım kuruluşları açıp yönetmekte özgürlerdir. Devlet onları korumakla yükümlüdür. " (wipo.int, 2015)*

Anayasanın dine atıf yapılan son maddesi ise "Askerlik Hizmeti" başlığını taşıyan 47. maddesidir. Bu maddenin 2.bendinde dine atıf yapılmaktadır:

(2) *"Dini ve ahlaki nedenlere bağlı olarak vicdani retçi olarak kabul edilenler, zorunlu askerlik hizmetine tabi tutulamazlar. Bu kişiler yasalar ile belirlenen diğer kamu görevlerini yapmakla zorunludurlar. " (wipo.int, 2015)*

Hırvatistan Cumhuriyeti Anayasası'na göre Hırvatistan'da dini özgürlüklerin yasalar tarafından güvence altına alındığı görülmektedir.

Hırvatistan'da Göçmen ve Öteki

Hırvatistan Cumhuriyeti Anayasası'nda "öteki"ye karşı hoşgörü güvence altına alınmış olsa da 'göç' ve göçmen' konusunda herhangi bir madde veya herhangi bir maddede göç ve göçmene yapılan bir atıf bulunmamaktadır.

Arap Baharı sonrası göçmen krizi ile karşı karşıya kalan Avrupa, özellikle Suriye krizinin yıllardır çözülememesi ile Suriyeli göçmenler konusunda bir ortak politika üretme arayışındadır. AB üyesi olan Hırvatistan göçmen krizi sebebi ile önemli bir geçiş ülkesi olan AB üyesi devletlerden biridir. Göçmenlerin daha çok Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelere iltica etmek istemesi sebebi ile Hırvatistan'ın asıl sorunu göçmen kabul etmek değildir. Ancak göçmenlerin Almanya ve Fransa gibi ülkelere geçişlerinde Hırvatistan'ı önemli bir durak olarak görmeleri, Hırvatistan'ı komşu ülkeler ve diğer AB üyesi devletlerle olan ilişkilerinde zorlamaktadır. Özellikle Sırbistan geçişinde Macaristan'ın göçmenleri kabul etmek istememesi göçmenlerin Hırvatistan-Slovenya rotasını kullanmalarına neden olmuştur. Bu durum da Hırvatistan'ı daha önce yaşamadığı bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır (bbc.com, 2015).

2015 Eylül ayında Sırbistan sınırını kapatan ve mülteci karşıtı olmakla suçlanan Hırvatistan, sonraki süreçte Sırbistan sınırından ülkeye giren göçmenleri bir an önce ülkeden Slovenya sınırına transfer etmeye çalışmakta ve Hırvatistan'ın bu politikası tartışmalara neden olmaktadır. Diğer AB ülkeleri Hırvatistan'ı deyim yerinde ise “belayı bir an önce başından atmaya çalışmakla” suçlamaktadır (tr.euronews.com, 2015).

Hırvatistan bu konuda Macaristan ve Slovenya'ya kıyasla daha yapıcı görünmektedir. Zira Ege'de yaşanan facialar sonrası dünyanın gözü bu krize çevrilmiştir. Hırvat yetkililer de yaptıkları açıklamalarla göçmenler için ellerinden gelen yardımı yapacaklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda gelenlere istedikleri ülkelere geçiş için kolaylık sağlanmakta, tıbbi yardım ve gıda yardımı yapılmaktadır (tr.euronews.com, 2015).

Hırvatistan'a başlayan göçmen akını tüm Avrupalıları etkilediği kadar hiç kuşkusuz ki Hırvat halkını da yakından etkilemiştir. Almanya'da ortaya çıkan göçmen karşıtı PEGİDA hareketi gibi oluşumlar Hırvatistan'da gözlenirse de Hırvatistan'da geçtiğimiz Kasım(2015) ayında yapılan seçimleri Milliyetçi Hırvat Demokratik Birlik Partisi(HDZ) kazanmıştır. Seçim sürecinde Hırvatistan'ın göçmen krizinde Hırvat halkının çıkarlarını koruyamadığını savunan HDZ lideri Tomislav Karamarko'nun seçim zaferi sonrası ilk açıklaması göçmen krizine karşı Hırvat sınırlarını koruyacağı yönünde olmuştur (euractiv.com, 2015).

Hırvatistan, küçük bir ülke olması sebebi ile Hırvatistan'da azınlık karşıtı hareketler ve eylemler diğer Avrupa ülkeleri kadar yoğun değildir. Ancak Yugoslavya'nın dağılması sürecinde yaşananlar hala unutulmuş değildir ve hassastır. Özellikle ülkedeki Roman ve Sırp azınlığın durumu izlenmektedir. Örneğin Euro 2016 elemeleri çerçevesinde Hırvatistan-İtalya arasında oynanan milli futbol maçında sahaya çizilmiş olan 'Gamalı Haç' ülkedeki azınlıklara yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu hareket sonrası Hırvatistan'a UEFA tarafından ceza verilmiştir (hürriyet.com.tr, 2015).

Ülkedeki azınlıklardan biri olan Romanlar konusunda da Hırvatistan suçlamalara maruz kalmaktadır. II. Dünya Savaşı sırasında Nazi destekli Ustaşaların Romanlara uyguladığı zorla çalıştırma gibi uygulamalar ve savaş sırasında Hırvat faşistler tarafından 500.000 Roman'ın öldürülmesi hala ülkedeki Romanları derinden etkilemektedir.¹ 2010 yılında gündeme gelen bir olayda da Roman çocuklarının Hırvatistan tarafından ayrımcılığa tabi tutulduğu ve sadece Romanların olduğu sınıflarda eğitim almaya zorlandığı iddia edilmiştir (bbc.com, 2015). Konu hakkında Romanlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde dava açmışsa da AIHM konu hakkında herhangi bir somut delil bulunmadığı belirtmiştir.²

Hırvatistan'da dini olarak medyaya yansıyan herhangi bir ayrımcılık eylemi gözlenmemiştir. Ancak ülkedeki dini kurumların Hırvatistan'ı 2010 yılında anayasadaki 'ayrımcılık maddesine'

¹Romanların Ustaşalar tarafından zorla çalıştırılması ile ilgili bir video:

http://www.ushmm.org/wlc/tr/media_fi.php?MediaId=187

²İlgili örnek kararları için bkz: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Roma_TUR.pdf

eklenen cinsel kimlik ve yönelim özgürlüğüne tepki göstermesi dikkat çekmiştir. Katolik Kilisesi, Ortodoks Kilisesi ve İslam Birliği'nin bu karara karşı oldukları bilinmektedir (tr.euronews.com, 2015).

Hrvatistan'da “öteki” olana karşı dikkat çekici bir boyutta olumsuz bir tutum söz konusu değildir. Ancak son seçimleri milliyetçi tutumu ile dikkat çeken ve Ustaşa'yı kahraman olarak gören HDZ'nin liderliğindeki koalisyonun kazanması bundan sonraki süreçte Hırvatistan'ın ayrımcılık konusunda daha dikkatli izlenmesini gerekli kılmaktadır (bbc.com, 2016).

Hrvatistan'da Dini Eğitim ve Dini Kurumlar

Hrvatistan'da devlet tarafından tanınmış toplam 40 dini topluluk ve 2 Kilise bulunmaktadır. En önemli ilk 4 kurum ise şunlardır (Bobinac ve Jeralimov, 2006:44):

- 1) Roma Katolik Kilisesi
- 2) Sırp Ortodoks Kilisesi
- 3) Yahudi Toplulukları
- 4) İslam İnançları Toplumu

Dini eğitimden bahsetmeden önce, Hırvatistan'daki eğitim sistemine değinmek gerekecektir. Hırvatistan'da resmi eğitim ilkökul eğitimi ile başlar. 6 yaşında başlayan eğitim zorunlu 8 yıllık eğitim çerçevesinde 8 yıl devam eder. 2007 yılında çıkarılan bir yasa ile parasız ve zorunlu olmayan eğitim, 18 yaşında kadar Hırvatistan Devleti tarafından karşılanmaktadır. Azınlıkların kendi dillerinde eğitim alma hakları vardır. 2010 yılı verilerine göre ülkede 2131 ilkökul ve 713 lise bulunmaktadır (dzs.hr, 2015).

Hırvatistan'da dini eğitim tartışmaları bağımsızlık sürecinde başlamıştır. 10 Haziran 1990'da Hırvatistan Cumhuriyeti Eğitim ve Kültür Bakanlığı bünyesindeki eğitim konseyi dini topluluklara ilk ve ortaokullarda ücretsiz olarak dini eğitim verme hakkı konusunda karar almıştır (Bobinac ve Jeralimov, 2006:50). Bu kapsamda ilk olarak Katolikler 1996 yılında yapılan bir düzenleme ile faydalanmıştır (Bobinac ve Jeralimov, 2006:50). 2002'deki yasal düzenleme ile de toplamda 6 dini topluluk, bu yasal düzenlemeden faydalanarak ilk ve ortaokullarda dini eğitim verme hakkı kazanmışlardır. Bunlardan en dikkat çekenleri Katolikler, Ortodokslar, Müslümanlar ve Yahudilerdir (Bobinac ve Jeralimov, 2006:51). İlk ve ortaokullarda verilen “din kültürü” dersleri ise öğrencilere bakanlık gözetiminde bu dini topluluklar tarafından verilmektedir. Yazılan kitaplar bakanlık onayından geçmekte ve öğretmenler bakanlık tarafından denetlenmekte ve eğitilmektedir. İlkokullarda öğrenciler haftada iki saat “din kültürü” dersi almaktadır (Bobinac ve Jeralimov, 2006:58).

Ortaokullarda ise “din kültürü” dersi olmamakla birlikte konular “etik”, “sosyoloji” ve “politika ve ekonomi” derslerinde işlenmektedir. 4 yıl boyunca verilen ve haftada bir saat işlenen etik dersinde insan hakları ve dini görüşler ele alınmaktadır. Sosyoloji ise 3.sınıf müfredatında yer almakta ve haftada iki saat işlenmektedir. Din sosyolojisi ve dini gruplar gibi konular bu ders içerisinde anlatılmaktadır. Politika ve ekonomi ise 4.sınıf konusudur. Bu ders kapsamında da din ve politika ilişkisi ele alınmakta; din ve vatandaşlık konusu tartışılmaktadır (Bobinac ve Jeralimov, 2006:60).

Dini grupların okullarda kullandığı ders kitapları ise eğitim bakanlığı tarafından denetlenmektedir. Ağırlıklı olarak 3 topluluk bu konuda ön plana çıkarak kendi ders kitaplarını kullanmaktadır. Katolik, Müslüman ve Ortodoksların oluşturduğu bu grup kendi ders kitaplarını kullanmaktadır. Kitaplar, Eğitim Bakanlığı onayından geçtiği için diğer dinler hakkında olumsuz bir görüş içermemekte ve karşılıklı hoşgörüyü savunmaktadır (Bobinac ve Jeralimov, 2006:61-62).

Hırvatistan'da Dini Tartışmalar

Yugoslavya dağılırken yaşanan etnik çatışma daha önce de değinildiği gibi büyük ölçüde “din-ulus” özdeşliğine göre belirlenmişti. Hırvatistan Devleti her ne kadar Katolik kimliği ağır bassa da çalışma boyunca değinildiği gibi dini gruplara karşı eşit mesafede durmayı büyük ölçüde başarabilmiştir. Ülkede 40 kadar dini topluluğun resmi olarak tanınması ve gruplarla gerek eğitim gerekse sosyal yaşam konularında işbirliği yapılması bunun en büyük göstergesidir.

Hırvatistan'daki dini tartışma daha çok komşu ülkelerle ilgili olmaktadır. Özellikle Sırbistan'ın 2011 yılında aldığı bir kararla Hırvatistan ve Karadağ'da yaşayan Sırp'ların kurucu millet olarak kabul edilmesini istemesi Hırvatistan'da tepkilere neden olmuştur (Türbedar, 2011:5). Ortodokslar konusu Hırvatistan ve Sırbistan arasında zaman zaman tartışmalara neden olsa da Hırvatistan mümkün olduğunca dini konuların devlet siyasetini etkilemesine izin vermemektedir. Örneğin Sırp Ortodoks Kilisesi Noel kutlamaları konusunda Karadağ Ortodoks Kilisesi ile ayrışma yaşarken, Hırvatistan'da böyle bir durum söz konusu değildir(cumhuriyet.com.tr, 2015).

Ülkedeki Müslümanlara değinilecek olursa Müslümanlar da Hırvatistan'da herhangi bir sorun yaşamadığını ifade etmek mümkündür. Ülkede çoğunluğunu Boşnakların oluşturduğu Makedon ve Arnavutlardan meydana gelen yaklaşık 60 bin kadar Müslüman yaşamaktadır. Osmanlı'nın mirası olan Müslümanlar, dini takvimlerini de Türkiye'ye göre ayarlamaktadırlar. Örneğin bazı Müslüman ülkelerde bayram günü farklılık gösterirken, diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Hırvatistan Müslümanları da Türkiye ile birlikte hareket etmektedirler. Camilerde görevli imamlara Hırvatistan devleti tarafından maaş ödenmektedir (milliyet.com.tr, 2015). Yine, Türkiye'nin de TİKA aracılığı ile bölgedeki Müslümanlara yönelik yürüttüğü çalışmalar, Hırvatistan devleti tarafından destekleniyor görünmektedir. İnşaatı devam eden ‘Sisak İslam Kültür Merkezi’, Türkiye'nin Hırvatistan'da yürüttüğü çalışmalara örnek gösterilebilecektir(aa.com.tr, 2019).

Göçmen sorunu ile birlikte ülkede İslamofobia'nın artmasından endişe edilmektedir. IŞİD terör örgütünün Mısır'da bir Hırvat vatandaşını kaçırmaması ve infaz etmesi, Hırvatları oldukça rahatsız etmiştir (aljazeera.com.tr, 2015). Ancak, bağımsızlık sonrası Hırvatistan tecrübesi, Hırvatistan'ın bu konuda anayasasında geçen hoşgörü vurgusunu sahiplendiğini göstermektedir. Özellikle 2016 yılında, Hırvatistan'da İslam dininin resmi olarak kabulünün 100. yılı sebebi ile Hırvatistan meclisinde özel bir oturum düzenlenmesi bunun en büyük ispatıdır. Yine bu özel oturumda dönemin Hırvatistan Başbakanı Tihomir Oreskovic'in “Hırvatistan Müslümanları, modern Hırvat toplumunun ayrılmaz bir bütünüdür. Bununla gurur duyuyoruz” açıklaması bu durumu doğrular niteliktedir (sabor.hr, 2016).

SONUÇ

Balkanlar'da siyasi ve kültürel tarih birbirinden ayrı milli ve dini unsurlar kadar karşılıklı etkileşimlerin de tarihidir. Kuşkusuz ki Hırvatların ulus olarak var olabilmesinin Katolik kimliği ile yakından ilintili olduğu düşünülecektir. Ancak Hırvatlar beraber yaşama ve yaşayamama tecrübesine sahip bir ulus olarak diğer AB üyesi devletlerden bir ölçüde ayrılmaktadır. Ancak bağımsızlık ilanından bugüne Hırvatistan'ın din ve devlet ilişkileri konusunda diğer Balkan ülkelerine göre daha başarılı bir sınav verdiği de bir gerçektir. Özellikle Bosna Savaşı sonrası Boşnaklarla yaşanan tecrübe ve barışın savaştan daha karlı olduğu gerçeği Hırvatistan'ı bu konuda başarılı bir ülke yapmıştır.

Bağımsızlıktan bugüne kadar geçen sürede Hırvatistan'ın ülkedeki din kaynaklı konulara yaklaşımı Yugoslavya sonrası kurulan diğer ülkelere göre daha kapsayıcı ve destekleyici görünmektedir. Özellikle 11 Eylül sonrası ortaya çıkan İslamofobi dalgasının Balkanlara

yansımasının olumsuz olacağına düşünülmesi bir zamanda Hırvatistan'ın bu tutumu hem diğer bölge ülkeleri hem de parçası olduğu AB için bir örnek teşkil etmektedir.

Hırvatistan iç siyasetinde zaman zaman siyasi popülizm nedeni ile dini ve etnik tartışmalar yaşanıyor olsa da bundan sonraki süreçte Hırvatistan'da din ve devlet ilişkileri açısından belli bir dinin ve mezhebin ön planda olacağı veya başka bir dinin ötekileştirileceği beklenmemektedir. Çalışma da değinildiği gibi anayasal olarak sağlanan din özgürlüğü ve devletin her dine ve inanca eşit mesafede durması bunun en büyük göstergesidir. Yine bugün Balkanlar merkezli dini tartışmaların alevlendiği bir ortamda Hırvatistan'ın doğru bir model olarak barışa katkı sağlayabileceği değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Bellamy, A. J. (2003). *The Formation of Croatian National Identity: A Centuries Old Dream?*. Manchester: Manchester University Press.

Bobinac, A. M., Jeralimov, D. M. (2006). *Religious Education in Croatia. Religion and Pluralism in Education: Comparative Approaches in the Western Balkans.* (Ed.) Kubiric, Zorica ve Moe, Christian. Novi Sad: CEIR.

Goldstein, I. C. (1999). *Croatia: A History.* London: Hurst & Company.

Irvine, J. (2015). *The Croatian Spring And the Dissolution Of Yugoslavia.* https://www.academia.edu/4320652/The_Croatian_Spring_and_the_Dissolution_of_Yugoslavia

Liotta, P.H., Anna, S. (1998). *Thicker than Water? Kin, Religion and Conflict in Balkans.* Parameters. ss. 11-27.

Oran, B. (1993). *Balkanlarda Din-Ulus Özdeşliğinin Bugünkü Sonuçları.* baskinoran.com/pre2000/AY41-10-09-1993.rtf

Sicker, M. (2001). *The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of The Ottoman Empire.* Greenwood.

Şahin, A. (2015). *Hırvatistan'ın Siyasi Yapısı ve Seçimler.* <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/HIRVATSTANINSIYASIYAPISIVESECIMLER.pdf>

Türbedar, E. (2011). *Balkanlar'da Nüfus Sayımları ve Kimlik Tartışması.* TEPAV Değerlendirme Notu.

Yürür, P. (2001). *Tarihi Süreç İçerisinde Hırvatistan Politikası.* Balkan Diplomasisi, (derl.) Ömer E. Lütem, Birgül Demirtaş Coşkun. *Balkan Araştırmaları Dizisi. 3.* Ankara: ASAM Yayınlar

Census of Population, Households and Dwellings 2011. (2015, 19 Eylül). <http://www.dzs.hr/Eng/censuses/census2011/censuslogo.htm>

Croatia's Conservative HDZ win tight election. (2016, 23 Kasım). BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-37331820>

Parliament observes centenary of recognition of Islam in Croatia. (2017, 11 Mart). SABOR. <http://www.sabor.hr/parliament-observes-centenary-of-recognition-of-i>

The Constitution of the Republic of Croatia. (2015, 21 Ekim) <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=11243>

Hırvatistan'da Göçmenler Polis Kordonunu Deldi. BBC, (2015, 17 Eylül). BBC. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150917_hrvatistan_gocmenler

Hırvatistan- Slovenya Sınırında Göçmen Krizi. (2015, 20 Ekim). EuroNews. <http://tr.euronews.com/2015/10/20/hirvatistan-slovenya-sinirinda-gocmen-krizi/>

Hırvatistan: “Gelen Sığınmacılara Zorluk Çıkarmayacağız. (2015, 16 Eylül). EuroNews. <http://tr.euronews.com/2015/09/16/hirvatistan-gelen-siginmacilara-zorluk-cikarmayacagiz/>

Croatia's Conservatives Win, Helped By Tougher Stance On Migration. (2015, 9 Kasım). EurActive. <http://www.euractiv.com/sections/elections/croatias-conservatives-win-helped-tougher-stance-migration-319283>

Hırvatistan'a Gamalı Haç Cezası. (2015, 24 Temmuz). Hürriyet. <http://www.hurriyet.com.tr/hirvatistana-gamali-hac-cezasi-29629274>

Hırvat Romanlara Ayrımcılık Yapıldı mı?. (2010, 16 Mart). BBC Türkçe. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/03/100316_roma_croatia.shtml

Hırvat Eşcinsellerden Komşunu Öp Eylemi. (2013, 13 Ocak). EuroNews. <http://tr.euronews.com/2013/01/13/hirvat-escinsellerden-komsunu-op-eylemi/>

Vdović, M. S., Periš, Z. Z., Pirš, M., Avilov, M., (2010). 2010 Statistical Yearbook of the Republic of Croatia. S.479. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2010/SLJH2010.pdf

TİKA'nın Desteği İle Hırvatistan'da İslam Kültür Merkezi İnşa Ediliyor. (2019, 17 Ocak). Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tikanin-destegiyle-hirvatistanda-islam-kultur-merkezi-insa-ediliyor/1367179>

Balkanlar'da Ortodoks Noeli Hazırlıkları. (2014, 6 Ocak). Cumhuriyet. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/26325/Balkanlar_da__Ortodoks_Noeli_hazirliklari.html

Hırvatistan'da Osmanlı İzleri. (2008, 28 Ekim). Milliyet. <http://blog.milliyet.com.tr/hirvatistan-da-osmanli-izleri/Blog/?BlogNo=140913>

İŞİD Hırvat Rehineyi Öldürdü. (2015, 12 Ağustos). AlJazeera. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/isid-hirvat-rehineyi-oldurdu>